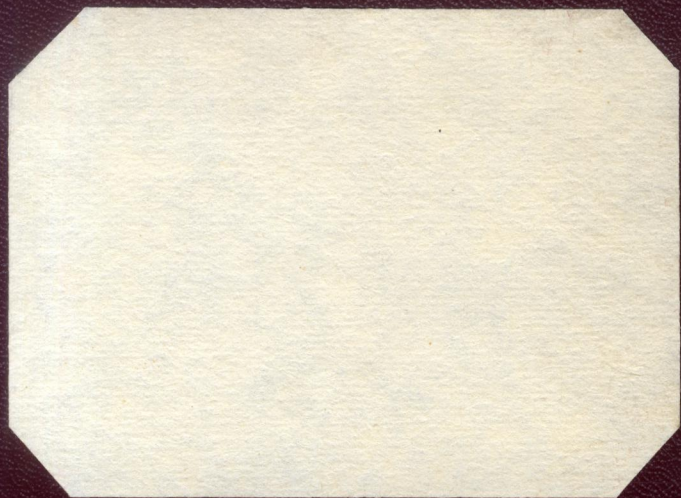

55125
АПУЛЕЙ — АМОР і ПСИХЕ

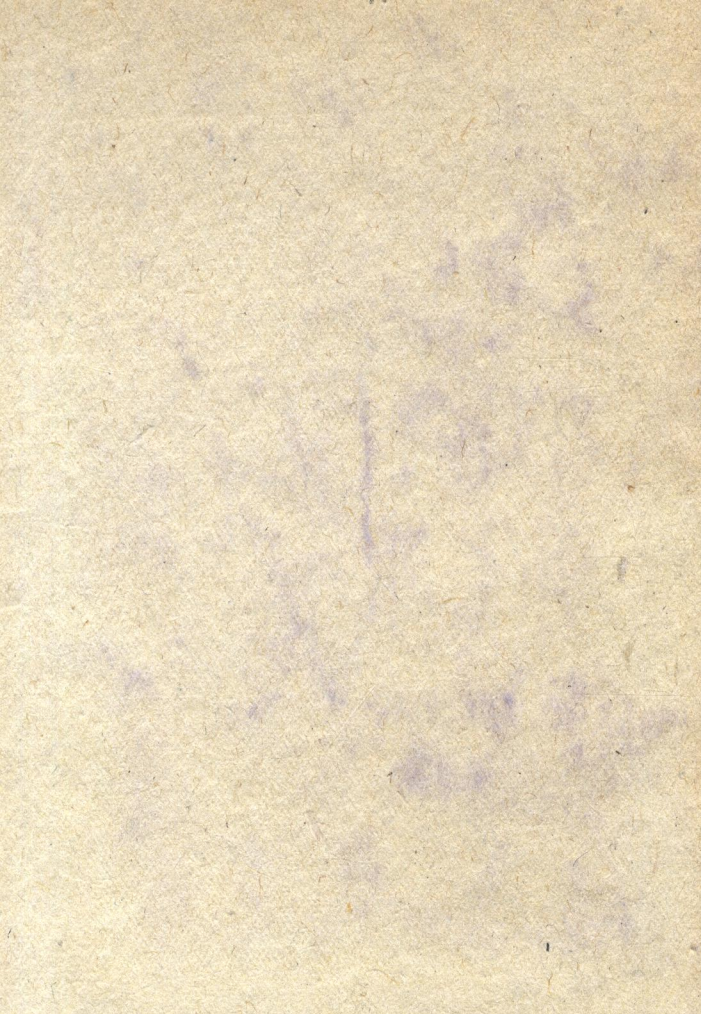

Р

У

Х

154

К КНИГЕ
ПРИЛОЖЕНО

« _____ » карт

« _____ » схем

« _____ » Табл.

« _____ » Диагр.

« _____ » Порт.

« _____ » Фото

« У » Илл
чертеж

Львів. Бібліотека
АН. У. Р.

998 к.ф.
Львівськ ТЕКА
АН
№ 31 793

II
A-780

de

АПУЛЕЙ МАДАВРСЬКИЙ

АМОР І ПСИХЕ

МІТОЛОГІЧНЕ ОПОВІДАННЯ

ПЕРЕКЛАД І ПЕРЕДНЄ СЛОВО
І В А Н А Ф Р А Н К А
З МАЛЮНКАМИ П. ТУМАНА

~~53126~~

17.
Бібліографічний опис цього видання
вміщено в „Літопису Українського Дру-
ку“, „Картковому репертуарі“ та інших
показниках Української Книжкової Па-
лати.

ДЕРЖТРЕСТ „ХАРПОЛІГРАФ“
ШКОЛА ФЗУ
ім. А. В. БАГІНСЬКОГО

Укрголовліт 507. Зам. 1552.
Тир. 2000

37-198
Харків, березень 1930.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Апулей, властиво Аптулей, визначний письменник так званої срібної латині, родився коло половини другого віку по Христі в містечку Мадаврї в північній Африці, положенім на границі Нумідії і Гетулії. Це була римська колонія, zaloжена римськими ветеранами по закінченні панування Сіфакса і Масінісси в першій віці перед Христом. Рід Апулея належав до найповажніших і найбагатших у тій місці; його отець Тезей був дуумвіром, то значить одним із найвищих урядників містечка; мати Сальвія походила з Греції і була своячкою Плутарха Херонейського.

Молоді літа провів Апулей у Картагіні, де одержав початкове виховання й початкові науки і познайомився з філософією Платона, якій zostався вірним ціле життя. З Картагіні подався до Атен, де займався різними науковими предметами, особливо грецькою літературою і штукою красномовства. Отак підготований, прибув звичаєм тодішньої багатой і освіченої молодіжї до Риму, щоб там шукати кар'єри. Тут тільки він розширив і поглибив своє знання латинської мови, займався пильно студіюванням римського права, і, маючи з роду принадну поставу й ораторський талант, зробився швидко одним із найвизначніших адвокатів.

Одержавши по смерті свого батька значний маєток, він звичаєм тодішніх реторів, по кількалітнім побуті в Римі пустився в подорож по визначних грецьких містах і здобув собі широку славу своїми промовами чи то в прилюдних диспутах, чи то в процесових оборонах. Тут він, мабуть, не вперше зацікавився магією і старався якнайглибше вникнути в її тайники. Ще в Римі він прилучився до містичного культу Ізиди, якому також віддавався і його свояк Плутарх. У Греції, особливо в Тесалії і Пелопонезі, а також у Єгипті, здобував собі доступ до всіх важніших містерій. Якийсь час займав навіть місце жерця

при однім храмі в Атиці, і скрізь старався знайомитися з особами, що славилися магічними відомостями й чарівництвом. Розуміється, що при тім мав аж надто багато нагод придивитися всім ошуканствам і туманенням подібних корпорацій, які з таким дотепом повисвітлював у своїй повісті „Метаморфози або історія осла“.

Рослий і добре збудований мужчина, зручний і покладний у поводженні, блондин із синіми очима та кучерявим волоссям, палкий у розмові і приємний для жінок, мав щастя в Африці сподобатися одній багатій удові, на ім'я Пудентілі, яка вийшла за нього заміж. Ця женьчха викликала у свояків його жінки й у інших конкурентів багатої вдови зависть, і вони заскаржили його перед африканським проконзулом Клявдієм Максимом за чари, якими буцімто він позискав серце Пудентілі. В процесі з того приводу Апулей виголосив свою знамениту оборону (апологию), яка дійшла й до нашого часу, і був увільнений.

Де і серед яких обставин провів Апулей останні літа свого життя, не знаємо. Правдоподібно вмер він у достатку і загально шанований, про що свідчать статуї, виставлені на його честь у Картагіні і в інших африканських містах, а також написи на мармурових таблицях.

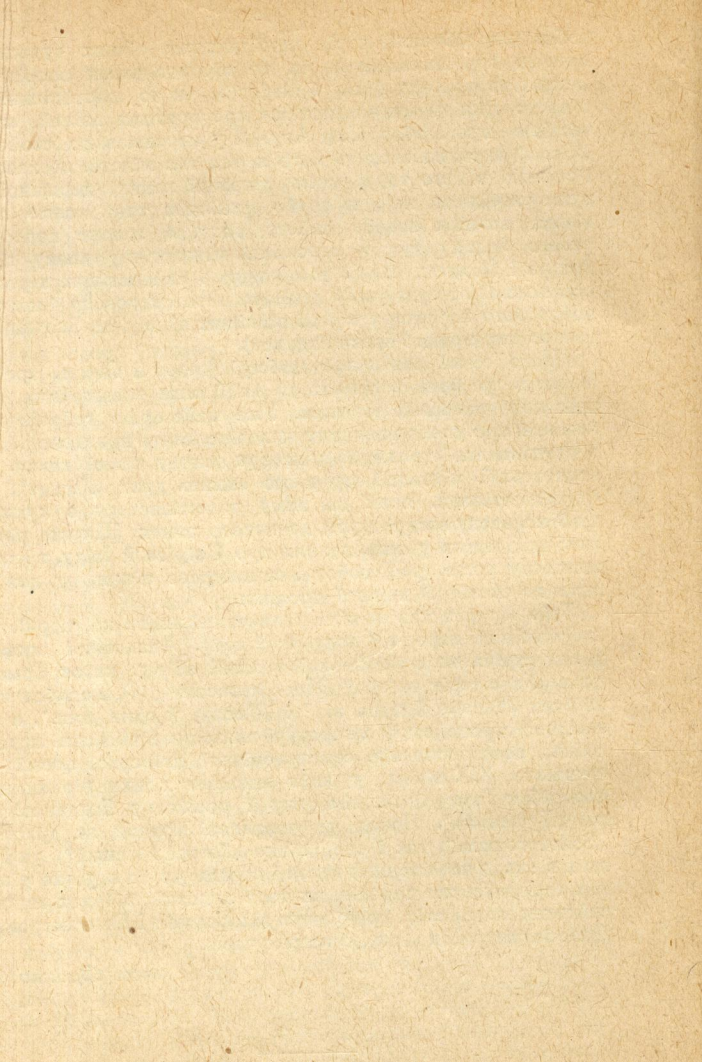
Письменська діяльність Апулея була досить багата й різномодна. До нас дійшли: *De habitudine doctrinarum et nativitate Platonis lib. III*; *De Deo Socratico liber*; *De mundo*, свободне толкування твору Арістотеля: *Apologia seu Oratio pro se apud Claudium Maximum proconsulem*, і найвизначніший із його творів, згаданий уже роман *Метаморфози*, загальнозвісний під назвою *Золотого осла*. Зміст цієї повісті можна коротко передати ось якими словами: Герой Люційс, бажаючи вникнути в тайники магії, вдається до Тесалії, до міста Гіпати і, живучи там у домі лихваря Мілона, якого жінка велика чарівниця, переміняє сам себе помилкою замість сови в осла, який може бути відчарований тільки тоді, коли наїсться рожевих листків. Оце експозиція повісті, по якій іде довгий ряд пригод того нещасливого осла, поки, нарешті, йому не вдається при однім храмі для містерій дістати рожевих листків і перемінитися назад у чоловіка. Основна ідея цієї повісті взята з грецького, може від Люкіянового „Осла“, а правдоподібніше із подібного твору старшого письменника Люкіяна Патренського, який узяв її чи то зі старшої грецької усної, чи то з іще старшої єгипетської традиції. З тої традиції щедро черпали т. зв. Мілетські казки, яких оповідачі ходили від міста до міста і на публічних місцях

забавляли зібраний нарід оповіданнями різних чудесних пригод, переплітаючи їх чи то мітологічними оповіданнями про пригоди богів і півбогів, чи то жартівливими, а часто цинічними анекдотами про пригоди людей, найчастіше—про любов. Сам Апулей у передмові до свого „Осла“ виразно ставить його в ряд тих мілетських казок, і справді в його творі, крім основної канви, держаної в дуже свободнім, не раз грубо цинічним тоні, маємо декілька вставок зовсім іншого роду, а власне поперед усього подану тут у перекладі мітологічну казку про Амора і Психею, одну з найкращих і найчистіших перлин всесвітньої літератури, і декілька вставок зовсім іншого, побутового характеру в роді пізніших німецьких Schwänke або наших придабашок (анекдот).

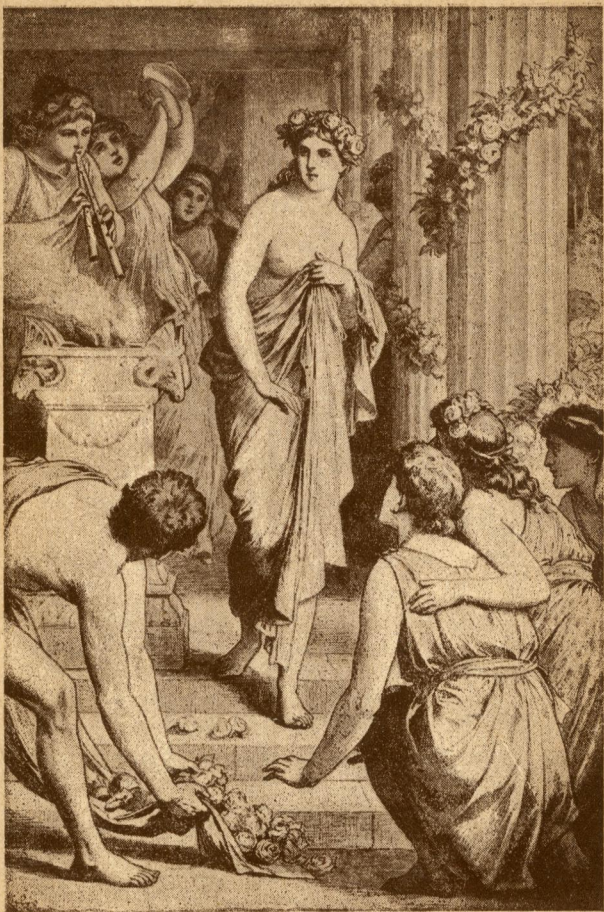
Щодо самої казки про любові Амора й Психе, треба сказати, що вона належить до найбільше розширених по всім світі казкових мотивів. Уже найстарша гебрейська легенда про упадок першого чоловіка, взята правдоподібно з вавилонської традиції, пригадує основу нашої казки. В єгипетській мітології стрічаємо символ душі „Психе“, в формі метелика, який на зиму переміняється в куклу, щоб на весну воскреснути до нового життя. Ширше розвито цей мотив у оповіданнях про Озіріса й Ізиду, в яких визначну роль грає любов і саможертва жінки, що доводить до експіації першої провини.

Твір Апулея мав пізніше величезний вплив на творчість найрізніших народів Сходу й Заходу. Аналогічні оповідання стрічаємо в індійській великій збірці казок Сомадеви „Ката саріт саґара“ (Море казкових рік), в арабських збірках „Тисяча й одна ніч“ і „Тисяча й один день“, а в західно-європейській літературі знаходимо численні перерібки, починаючи від середньовічної двірської поезії і кінчаючи XIX віком, у яким назвемо тільки віршовані перерібки Гамерлінґа, німецьку й російську Богдановіча-пз. „Душенька“. Понад це поодинокі мотиви як цілого „Золотого осла“, так і спеціально „Амора й Психеї“, увійшли в склад незліченних казок і новель чи то в устах різних європейських народів, чи то в художніх збірках європейських новелістів, починаючи від Бокація і Пентамерона Джарбаттісти Віко, аж до наших часів.

Іван Франко

АМОР І ПСИХЕ

Кидаючи перед нею вінці і цвіти... (стор. 12)

Львів. Бібліотека
АН. У Г С Р

Часть перша

Були в однім краю король і королева. Були в них три дочки прекрасної вроди. Дві старші, хоч як дуже вродливі, все таки заслугували на похвалу в межах людської краси. Але красота найменшої дівчини була така преславна і пресвітла, що нема тої сили в людській мові, щоб могла достаточо висловити й вихвалити її. От тимто многі горожани й численні прихожі, яких стягала цікавість цього надзвичайного виду, просто стовпіли від подиву перед її недосяжною красою, і, прикладаючи праву руку до уст, і поклавши сказівний палець на випростований великий, віддавали їй по честь, як самій богині Венері. Отож по всіх ближчих містах і сумежних краях пішла слава, що богиня, яку сплodiла синя морська безодня і яку викохала роса спіnenих хвиль, ходить тепер у своїй божеській красі поміж людьми, або може під якимсь новим впливом небесних зізд не море земля сплodiла нову Венеру, в пишнім розцвіті дівочої краси. Отак день за днем ширилася безмірна слава й доходила до близьких островів і до найдальших кінців землі. Багато людей не жалувало довгої дороги через найглибші морські хвилі й через найвищі гори, спішачи налюбуватися тим найславнішим видом того століття. Ніхто вже не плив

до Пафоса ані до Кнідоса, ані навіть до Китери дивитися на богиню Венеру. Її празники занедбані, храми опустіли, подушки потоптано, відправи закинено, статуї богині стояли не увінчані, а овдовілі вівтарі занечищені холодним попелом. Всі моляться до панни, в її людським лиці почитають божество. Коли вона рано вийде з дому, їй складають жертви і пирами виєднують ласку неприсутньої Венери. Коли вона йде вулицею, купи народу поклоняються їй, кидаючи перед нею вінці і цвіти.

Таке надмірне перенесення небесних почестей на смертельну дівчину розпалило величезне пересердя богині Венери; з нетерпливим обуренням, уся тремтячи й потрясаючи головою, вона мовила сама до себе:

— Як то, я, древня родителька природи, первопочин усякого живла, шанована по всьому світі Венера, маю ділитися своїм найвищим обожанням зі смертельною дівчиною? Оце ж земний бруд має зневажати моє ім'я, освячене в небі? Ніяким світом не знесу злочину отого спільного обожання і перенесеного на неї почитання. Нехай смертельна дівчина не носить мого образу. Чи ж надармо той пастух, якого справедливість і вірний осуд одобрих сам великий Зевес, признав мені першенство краси перед іншими богинями? Будь вона собі хто-будь, не довго вона буде тішитися присвоюваною собі моєю почестю. Ану, чи незабаром не буде вона сама нарікати на ту свою ненадли красоту?

І зараз покликала свого крилатого й досить смілого сінка, що, здеморалізований, гордуючи всякими людськими порядками, озброєний полум'ям і стрілами, щоночі бігає по

чужих домах і, ламаючи всі подружжя, безкарно сповнює стільки сквернот, а не робить ані раз нічого доброго. От того-то, вже вродженим свавільством нагостреного хлопця, вона підмовляє ще словами, веде його до того міста і показує йому Психею (бо таким ім'ям називалася та панночка). Виявивши йому всю історію про конкуренцію з її красою, хлипаючи і трясучися з обурення, промовила:

— Прошу тебе на всі святощі моєї материнської любови, дай твоїй матері солодкими ранами твоїх стріл, медовими припіканнями твоїх огнів помсту, якнайповнішу помсту на оцій ненависній красуні. Особливо те одно, одиноке зроби мені: нехай ця дівчина запалає найгарячішою любов'ю до чоловіка найнижчого, самою судбною позбавленого всякої чести, маєтку і здоров'я, такого, щоб не було на всім світі нужденнішого чоловіка над нього.

Сказавши це, вона гарячими поцілунками довго й пристрасно пестила свого сина, а потім удалася до поблизького морського берега і своїми рожевими підшвами виступила на морські хвилі. Ледве дійшла до великої морської глибини, розвернулася в ній глуха безодня, і на одно її бажання нараз опинилися біля неї всі морські божества, яким вона перед тим уже дала була своє поручення. Були там дочки Нерей, що співали хором, був Портун з розкуйовданою синьою бородою, була Салія з фартухом повним риб, і маленький Палемон, що приїхав на дельфіні. Тут і там із морських хвиль підскакують громади тритонів, один із них легенько трубить на дзвінкій мушлі, другий заслонює її шовковою парасолькою від палючого проміння ворожого сонця,

інший підставляє їй перед очі дзеркало, а ще інші попихають, плаваючи, її двоупряжний візок. От така дружина супроводила Венеру на її плавбі до Океану.

Тимчасом Психе зі своєю пишною красою не мала собі ніякої втіхи із тієї краси. Всі на неї дивляться, всі її хвалять, та не появляється ніхто, ані цар, ані король, ані навіть простий чоловік, хто б бажав пошлюбити її. Всі подивляють божеську красу, але подивляють так, як статую майстерної руки. Дві старші сестри, яких невисока краса не давала нікому приводу до обмови, вчасно повиходили заміж за поближких королів і вже були щасливими жінками; Психе ж не то вдова, не то дівчина, сидючи дома, плаче на свою опущеність та самоту, хорує, нудьгує, і хоч подобається всякому, проте сама ненавидить свою красу. От тим-то батько, нещасливий нещастям своєї дочки, бачучи в тім знак небесного гніву і боячися божої зазвисти, удався до прастарої вирочні мілетського Аполона, і, умилюючи бога молитвами та жертвами, благав заміжжя для нелюбої дівчини. Але Аполон, хоч сам грек і оніець, відповів латинською віршою:

„Панну, королю, постав на вершку височезної скелі
В чистій одежі, немов на похорон або шлюб.
І не надійся на зятя, що вийшов із смертного роду,
Тільки на злого, мов гад, і на жорстокого, мов звір,
Що у повітрі на крилах літаючи, мучить всі твари,
Полум'ям надто й вогнем слабість наводить на всіх.
Сам перед ним і Юпітер тремтить і боги всі трясуться,
Страх і підземних пройма, Стикса жахається тьма.“

Король, колись щасливий, почувши вислов святої вирочні, з важким смутком подався до дому і виявляє своїй жінці прикази нещасливої судьби. Ідуть довгідні нарікання, плачі

Опинилися біля неї всі морські божества... (стор. 14).

та лементи. Та вже настагає жасне словнення
судьби: скликано вже дружок нещасної дів-
чини на її похоронне весілля; вже меркотить
у попелі світло понурої, чорної похідні, а го-
лос шлюбної сопілки міняється на жалібний
лідійський мотив; спів веселого Гіменея кін-
читься сумовитим завиванням, а панна молода
обтирає сльози своїм червоним рубком. Все
місто плаче над сумною долею безталанного
дому; всі публічні діла спинилися задля за-
гальної жалоби. Та конечність послуху небес-
ному наказові гнала нещасну Психею на при-
значене їй місце кари. Отож, відправивши з
найбільшим смутком шлюбний обряд, увесь
нарід в урочистому поході попровадив її не-
мов на похорон, і заплакана Психе йшла не то
до шлюбу, не то до могили. Коли засумовані
родичі, поражені таким нещастям, отягалися
з доконанням безбожного злочину, сама дочка
отак промовила до них:

— Чого ж мучите себе в вашій старості
щоденним плачем? Чого рвете свої душі і ще
більше мою душу оцими частими риданнями?
Чого зневажаєте моє почесне лице безплід-
ними сльозами? Пощо зі своїми очима виби-
раєте й мої очі? Пощо вириваєте собі сиве
волосся? Пощо товчете свої груди і святі перси?
Чи це ж ваша велична заплата за мою пре-
славну красоту? Прибиті горем запізно почу-
ваєте смертельну рану безбожної завиди. Коли
люди і народи величали мене божеськими
почестями, коли однодушно називали мене
новою Венерою, тоді вам було боліти, тоді
плакати, тоді ридати за мною, як за померлою.
Тепер я чую, тепер бачу, що я згинула за те,
що назвала себе Венерою. Ведіть мене і

поставте на тій високій скелі, яку призначила мені доля. Спішно мені до того щасливого шлюбу, спішно побачити того благословенного мужа. Чого ж я гаюся, чого ж отягаюся перед його приходом, коли він уродився на згубу цілого світу?

Отак промовивши, дівчина замовкла і вступила всередину народу, що йшов могутньою процесією. Ішли до назначеного вершка крутої гори, і, поставивши дівчину на її найвищому шпилі, полишили її там, погасивши своїми сльозами весільні смолоскипи, якими освічували їй дорогу, і покидавши їх коло неї, розійшлися з похиленими головами до своїх домів. А бідні її родичі, пригноблені таким горем, позамикавши свій дім, заперлися в ньому в невимовну, безконечну темницю.

Психе стояла, плачучи і тремтячи зі страху на самім шпилі, коли втім подув лагідного Зефіра, роздуваючи сюди й туди її огортку й обвіваючи груди, легесенько підніс її на своїх спокійних крилах, і звільна поніс понад обрив високої скали в розложену під ним долину, і лагідно поклав її на цвітами вкритій мураві.

Розкішно покладена на м'якій мураві, немов на коверці росистої трави, Психе відразу, позбувшись всякої турботи, заснула солодко. Покріплена благодотворним сном, вона прокинулася в піднесенім настрої. Побачила себе в гаю високих і гіллястих дерев біля джерела, що скляним дзеркалом виблискувало з світляної криниці. Недалеко джерела побачила палату, збудовану не людськими руками, але божеською штукою. Так і видно вже від першого входу, що це домівка якоїсь багатой

і приємної істоти. Високе склепіння, старано оздоблене різьбами з цитринового дерева і слоновної кости, підперте золотими колюмнами, всі стіни покриті срібними оковами, на яких, мов живі, виднілися звірі та скоти перед очима прихожих. Справді якийсь чудодій, може півбог або бог, зумів повиковувати з найделікатнішою штукаю стільки срібних витворів. Підлога пишалася різnorodними й різнобарвними малюнками, виконаними з дорогих, дрібно повикроюваних камінців. Які щасливі й прещасливі ті, що можуть ходити по тих камінцях і мозаїках! Та й інші часті широко розложеної палати блискотять многоцінними окрасами, і всі стіни горять своїм власним світлом від множества щирого золота, немов би палата, нехтуючи сонцем, сама собі давала своє світло. Такі ж ліжка, така галерія, така сама блискуча купальня, не менше і вся посуда дібрана до пишноти цілої палати так, що от-от тобі здається, що це великий Юпітер збудував небесну палату для своїх зносин з людьми.

Зваблена такою розкішшю цього місця, Психе підійшла ближче, і, звільна осмілившись, переступила поріг. Пильно і з зацікавленням придивляючися прегарним видам, дивувалася поодиноким предметам, і в середині будинку опинилася в залі з превисоким склепінням, обведений великими покоями. Заглянула до кожного кута, та понад увесь подив для такого багатства найдивніше було те, що ця якась надземна скарбниця не мала ніякого замка, ніякої скритки, ніякого сторожа.

Коли отак з найвищою розкішшю придивлялася всьому, долетів до неї голос від когось безтілесного:

— Чого, моя пані, дивуєшся оцим пишнотам? Все те твоє. Іди от сюди до ліжка й на подушці спочинь від втоми, а коли тобі захочеться, піди до купелі. Ми, яких голоси чуєш, твої слуги і будемо usługувати тобі раз-у-раз, і не забаримося ніколи з обслуженням усякої твоєї потреби й королівського столу.

Почула Психе, що якесь божество опікується нею, і ущасливлена тими вказівками, чуючи безтілесні голоси, насамперед заснула, а потім в умивальні умилася зі своєї втоми, по чім, побачивши біля себе півокруглий стіл, радісно засіла до обіду, обставленого пишною посудою. Там солодкі вина й численні тарілки різних страв; ніхто не usługує, але все подається якимись духовими руками. І нікого не могла бачити, а тільки чула найчемніші слова, бо її служницями були самі голоси. По багатім обіді ввійшов хтось невидимий і заспівав, а другий брязкав на гітарі, також незримий. Потім до її слуху донісся голос співаного концерту, і хоч ніхто не появлявся, виразно чути було хоролий спів. Підвечір закінчилася та забава і Психе пішла до ліжка.

Вже була пізня ніч, коли до її слуху дійшов якийсь лагідний голос. Лякаючися в такій самоті за своє дівоцтво, вона жахнулася і затремтіла, боячися якогось невідомого лиха. Явився муж, якого вона не могла пізнати, і, поклавшись на ліжку, зробив Психею своєю жінкою, а перед сходом сонця віддалився поспішно. Зараз потім голоси приставлених до ліжка духів почали поратися коло очищення панни молодой. Це все доконалося до сходу сонця. Отак, віддавши довг природі, повторялася та приємність день за днем, новість

стала любовою привычкою, а розмови невідомого голосу були потіхою в її самоті.

Тимчасом родичі її старілися в ненастаннім жалю й плачі. Слава про цю подію розійшлася широко і дійшла до її старших сестер. Почувши це, вони сумні й заплакані покидали свої доми й поспішили по черзі податися до своїх родичів, щоб побачити й потішити їх. Тої ночі появився Психеї її муж, із якого вона, одначе, не побачила нічого більше, крім очей, рук і ух. Він промовив до неї:

— Психе, найсолодша й дорога моя жіночко, тобі грозить лиха доля найстрашнішою небезпекою, про яку вважаю найконечнішим упередити тебе. Твої сестри, затурбовані вісткою про твою смерть, будуть шукати твого сліду, і незабаром вийдуть на оцей вершок. Коли ж почуєш, може, їх нарікання, не відповідай нічого, а навіть не дивися в той бік, бо інакше завдаси мені найстрашніший біль, а собі найприкрішу згубу.

Психе обіцяла і заклалася, що зробить так, як їй прирадив муж.

Та коли минула ніч і він до схід сонця шез, вона нещасна плакала й ридала весь день, повторяючи раз-у-раз, що тепер я пропала на віки, бо в оцій багатій в'язниці замкнена і позбавлена людського товариства та розмови, не можу навіть своїм сестрам, що плачуть по мені, подати ніякої потіхи, ані навіть бачити їх. І вже не приймала ні обмивання, ні страви, і не мала спокою весь день, і, плачучи ревно, поклалася до сну. Незабаром, трохи вчасніше, як звичайно, явився її муж і, прилягши біля неї на ліжку, обняв її заплакану і промовив до неї:

— Чи на те ж ти обіцялася мені, моя Психе? Чого ж мені, твому мужеві, ждати від тебе, чого надіятися? Невже ж ти день і ніч отак, навіть в обіймах свого мужа, не перестанеш мучити себе? Та вже роби як хочеш і йди за своєю примхою, що має вийти тобі на шкоду. Згадаєш іще моє усильне упізнання, коли почувеш запізній жаль.

Тоді вона просьбами, а навіть погрозою, що умре, вимогла від мужа, що притакнув її бажанню, аби могла бачитися зі своїми сестрами, потішити їх і побалакати з ними. Він пристав на просьбу своєї новопошлюбленої жінки, позволив їй надто обдарувати їх якими схоче золотими речами, або клейнотами, лиш одного не велів їй і навіть пригрозив, аби не подавалася на пагубну раду сестер і не питала про вигляд свого мужа, бо це за таку безбожну цікавість зіпхне її з вершини теперішнього щастя у велике нещастя і позбавить її надалі його обіймів.

Вона подякувала мужеві і вже й повеселіла.

— Та я би, — мовить, — сто раз воліла вмерти, ніж позбавити себе твого пресолодкого подружжя. Люблю тебе й поза очі, хоч не знаю, який ти. Кохаю тебе, як свою душу, і рівний ти мені самому Амору. Одно ще тільки прошу тебе, прикажи оцьому твому слугі Зефірові, аби тою самою дорогою приставив мені моїх сестер сюди.

І покриваючи його уста поцілунками і додаючи найласкавіші слова, і прилягаючи до нього всіми членами, до сих пестошів додає ще слова:

— Мій же ти найсолодший, мій мужу, солоденька ти душко своєї Психеї!

Серед таких любовних пестошів і солодкого шептання муж заснув, обіцявши їй сповнити все, і аж удосвіта щез із обіймів своєї жінки.

Сестри її, розвідавши все, поспішилися вийти на той вершок, де покинено Психею, і там почали плакати й нарікати, так що від їх ненастаного голосіння аж луна йшла по скелях і по крутих дебрах. Кликали по імені свою нещасну сестру, доки вона, зворушена тими жалібними й проразливими голосами, що доходили аж до низу, без пам'яті і тремтячи вибігла з дому і крикнула:

— Чого вже ви так побиваєтеся риданнями? Ось я вам та, за якою плачете. Годі вже того вашого квиління, осушіть повіки поливані невичерпаними сльозами, бо вже можна вам бачитися з тою, за якою ви так розплакалися.

І, покликавши Зефіра, вона передала йому приказ свого мужа. І незабаром він, послухний наказові, приносить їх найлагіднішим польотом на своїм легенькім повозі. Ось уже вони обіймаються й тішаються сквапливими поздоровленнями, а їх здержувані досі сльози обливають її розцвітаючу радість.

— Ходіть уже до дому,—веселенько промовила Психе,—до нашої домівки, і потіште зо мною свої засмучені душі.

Промовивши це, показує їм усі багатства свого золотого дому і всю численну челядь услужних духів, і прекрасну купіль, і при божественнім столі угощає їх багатим обідом, так що вони, насичені надміром цього несвітського багатства, яке скрізь кидалося їм в очі й будило в їх ненатлих грудях зависть, нарешті, одна поперед другої почали розпитувати, хто це такий пан отих небесних речей,

хто і що за один її муж? Та Психе ніяким способом не важилася переступити заказ свого мужа і не видала тайни свого серця, але отак собі навгад сказала, що це прекрасний молодий чоловік, у якого лице тільки що покривається вівнистою борідкою, і займається він найбільше полюванням по полях і горах. Та, боючися, щоб не зрадити себе дечим у дальшій розмові, вона обдарувала їх золотом і клейнотами, і зараз, покликавши Зефіра, поручила йому віднести їх назад.

Се було dokonано швидко. Та шановні сестриці, вертаючи додому, вже розпалені завистю, немов з полиском гадючої отрути, торохтіли між собою в невпинній балаканці. Одна почала:

— От іще сліпе та несправедливе щастя! Невже йому подобалось, щоб ми, зроджені з тих самих родичів, мали таку неоднакову долю! Та ми ж старші були в своїх чужосторонніх мужів як слуги, а тепер, вигнані з дому і з власної вітчизни, як вигнанці живемо далеко від родичів. А ся наймолодша, сей пошкребок пересиченої природи, доскочила такого багатства, такого божественного мужа, і навіть не вміє користуватися таким добром. Чи ж не бачила ти, сестро, яких і скільки там у домі дорогоцінностей, які препишні сукні, які блискучі клейноти, і скільки скрізь насаджено золота! А коли ще її муж такий гарний, як вона каже, то нема в світі щасливішої жінки. Та хто знає, чи зжившися з нею і ще більше закохавшися в ній, її божеський муж не зробить її якоюсь богинею? Їй богу, що так воно єсть, і вже й тепер вона так поводитася. Вже й тепер вона дивилася на нас згори й вигля-

І звільна поміє понад обрив високої скали... (стор. 18)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

дала, як богиня, маючи духів за слуги і по-
веліваючи вітрові. А я нещасна дістала му-
жа першого, старшого від мого батька,
лишішого від моєї долоні і слабшого від ма-
лого хлопця, а в домі його все позапирано й
позамикано на замки.

— А моє ж яке!— мовила друга.— Та я ж
дістала мужа хорого на подагру, горбатого, і
мало коли могла потішитися супружими радо-
щами, а зате часто мусила натирати його по-
кручені і, мов камінці, затверділі пальці, та по-
ганити свої ніжні руки товстими смаровилами,
брудними шматами і смердючими окладами.
Не жінкою була я, але якоюсь шпитальною
прислужницею. А ти ж, сестро, та невже ж
ти можеш так терпливо, чи радше так невір-
ливо, кажучи тобі одверто, зносити свою до-
лю? Щодо мене, то я не можу довше стер-
піти того щастя, яке звалилося на сю негідницю.
Пригадай лише, як гордо і як безлично пово-
дилася вона з нами і самою своєю самохваль-
бою виявляла свою, обридливою пихою надуту,
душу. І з таких скарбів не радо якось ки-
нула нам невеличкі шматочки, і зараз, напри-
кривши собі нашу присутність, веліла нас виг-
нати, видмухати й висичати. Та не буду ж я
ніяка жінка і не дай мені боже дихати, коли
не скину її з того багатства. А коли й тобі,
як бачу, докучила наша зневага, зложімся
обі на якусь рішучу пораду. Бо ж те, що ми
дістали, не покажемо ані родичам нашим, ані
нікому іншому, а тим менше не скажемо ні-
чого про її поводження. Досить того, що ми
самі бачили таке, за чим нам жаль; то не
будемо ж ані родичам, ані всьому народові
благовістити про такі її розкоші. Та й не-

щасливі ж ті, яких багатства ніхто не знає. Нехай вона знає, що в нас нема своїх слуг, у нас старших сестер. А тепер ходім до своїх мужів, щоб оглянути наші убогі і зовсім скромні кути, поки, повзявши виразніші замисли, не накинемося на неї з більшою силою, щоб укарати її гордощі.

Сподобалася зла рада оцим двом злюкам, і поховавши всі свої многоцінні дарунки, торгаючи своє волосся і дряпаючи свої щоки, немов би в жалобі, розливалися наново уданими плачами. Потім, покинувши нараз родичів і роз'ятривши наново їх жалощі, повні отруйних намірів ідуть до своїх домів, обмірковуючи якийсь злочинний підступ, а навіть убійство проти своєї невинної сестри.

Тимчасом Психею упоминає її невидимий муж у своїх нічних розмовах.

— Чи бачиш, якою небезпекою грозить тобі ворожа фортуна? І коли не будеш пильно берегти себе, швидко постигне тебе лихо. Зрадливі вовчиці великими зусиллями приготують тобі преподлі засідки, що зводяться до того—намовити тебе, щоб ти придивилася до могого лиця, якого, як я тобі вже не раз заповідав, ти не повинна бачити. От тим-то, коли сі погані відьми з пакісними душами прийдуть до тебе (а знаю, що прийдуть), то не говори до них зовсім нічого, а коли задля вродженої тобі простодушності і задля ніжності твоєї душі не зможеш мовчати, то принаймні про мужа ані не слухай, ані не відповідай нічого. Бо для мене важно, щоб наш рід продовжився, а дитя, яке ти носиш у своїм лоні, буде божеським, коли мовчатимеш, а смертельним, коли проговоришся.

Втішена сею звісткою, Психе радувалася надією божеського потомка і пишалася почес­тю будучої дитини та тішилася гідністю ма­теринства. Тривожно числила дні за днями і місяці за місяцями і з подивом слідила зріст малесенького зародка, що з дрібної точки чим­раз більшав, заповнюючи її черево. Та вже обі зарази і препогані фурії, криючи в собі гадючу отруту і гонені безбожним поспіхом, пливли на кораблях.

Тоді хвилевий муж іще раз отак упоминає свою Психею;

— Останній день і крайня небезпека! Во­рожі жінки і неприязна кров уже озброїлися й пустилися в похід і справили свої полки і затрубили до бою. Вже твої злочинні сестри повиймали з піхов ножі і намірилися на твою шию. Найсолодша моя Психе, ти не знаєш, яка страшна небезпека грозить нам. Змилуйся сама над собою і наді мною, і найсвятішим мовчанням увільни наш дім, свого мужа й себе й оце наше маленьке від неминучої загибелі. Не бажай ані бачити, ані слухати тих злочин­них жінок, яких задля їх убійчої ненависти й заключеного ними кривавого зв'язку тобі не вільно навіть називати сестрами, бо вони не­мов ті Сірени, чигаючи на вершку скелі, жа­лібними голосами співатимуть понад сими де­брами пісню заглади.

Психе, перериваючи свою промову судорож­ним хлипанням, відповіла:

— Скільки знаю, ти вже мав досить доказів моєї мовчазливості, і не менше того ручу тобі й тепер за свою сильну постанову. Тільки ти знов накажи нашому Зефірові, щоб сповнив свій обов'язок, і замість забороненого мені ба-

чення твого святого лица позволив мені
принаймні бачити своїх сестер. Заклинаю тебе
отими твоїми пахучими кучерями, що спадають
на твою пахучу потилицю, твоїми круглими
ніжними і до моїх так подібними щоками і
твоїми грудьми, кипучими не знаю якою жагою,
щоб я хоч настільки трошки пізнала твоє лице.
Прихилися до усильного благання твоєї бідної
переляканої жінки, позволь мені привітати тих
моїх рідних і дай твоїй, щиро відданій тобі,
Психеї напоїти свою душу радощами. Не буду
шукати нічого більше в твоєму лиці, не вадить
мені нічого й нічна темнота, коли маю тебе,
моє світло.

Очарований тими словами, ніжними поцілун-
ками, муж обтер її сльози своїми кучерями,
згодився вчинити її волю і щез зараз, як
тільки зачало зоріти.

Обидві сестри, змовившись і навіть не від-
відавши родичів, просто з кораблів подалися
на вершок з найбільшим поспіхом, і не чекаючи
на те, щоб переніс їх прихильний вітер, з
зухвалою відвагою скачуть углиб. Та Зефір
па'мятаючи наказ свого пана, хоч не радо, під-
хопив їх клубками згущеного повітря, і поставив
на землі. А вони негайно зараз прискішеними
кроками впадають до дому, обіймають свою
жертву, брехливо називають її сестричкою і,
гнучи в своїм нутрі весь безмір укритої зло-
сти, з усміхненими обличчями отак підле-
щуються їй:

— Психеєчко наша, та як же ти виросла за
той час! Та невже ти в тяжі? Не повіриш,
як дуже се врадувало нас. Яка ж то втіха буде
для всього нашого роду! Які ж ми щасливі,
і яка нам буде радість плекати твоє золоте

дитятко. Та коли воно, як і слід чекати, дорівняє красою своїм родичам, то се буде не менше, як сам Амор.

Отак уданою прихильністю помаленьку загортають серце Психеї.

Відпочивши від втоми своєї подорожі й освіжившись в паровій лазні і джерельній воді, вони, запрошені Психеєю, покріпилися в прегарній залі дивними й розкішними стравами. На її розказ промовляють гітари, чути співання, квилять флейти, гримлять труби, співає хор, ллються пісні. Все те при повній відсутності осіб ублажало душі слухачок найсолодшими чарами. Та навіть ці медові співи своїми розкішними солодощами не власкавили злоби злочинних жінок, але, повертаючи розмову на намірену лапку, починають вивідувати її немов знехотя: хто ж такий її муж і відки родом і з якого племені? Вона в своїй надзвичайній простодушності, забувши попередні свої оповідання, видумала нову історію, що її муж із поблизької околиці, багатий купець, середніх літ з волоссям припорошеним сивиною. На сьому й урвала розмову, знов обдарувала сестер багатими дарунками і відправила їх вітровим поїздом.

Піднесені лагідним подувом Зефіра і вертаючи додому, вони почали розмовляти:

— Що думаєш, сестро, про таку безличну брехню цієї дурепи? То був молодий парубок, у якого тільки засівалася борода, а тепер уже муж у літах та з сивуватим волоссям. Що ж се за чоловік, що так швидко міг постарітися? Не що інше, сестрице, як те, що оця паскуда або набрехала, або зовсім не знає, як виглядає її муж. Чи сьак, чи так, треба якнайшвидше

викорінити її з того багатства. Коли вона не знає лиця свого чоловіка, то видно, що її муж якийсь бог, і що її черевко заплоднене богом. Та коли б, не дай боже, мати того божеського хлопця почула про се, то я готова зараз повіситися на коніпній петлі. Отже, вертаймо покищо до наших родичів, а завтра попробуймо докопатися до дна тих несуразних брехень.

Так розгарячившись обі очайдуші щодуху біжать до родичів, а відси при помочі знайомого вже Зефіра раптово злітають униз і витискаючи сльози через скорчення повік, промовляють хитро до молодії жінки:

— Нещаслива ти, небого! У своїй блаженній невідомості сидиш отут безтурботно, не знаючи свого великого лиха і не дбаючи про небезпеку. А ми, безсонні з турботи за твоє щастя, мучимося нещасливі твоїм горем. Ми розвідали вже всю правду і не можемо, як учасниці твого горя і твого нещастя, затаїти перед тобою, що якийсь нечистий змії, клублячись і повзаючи закрутами, з отруйними зубами і кривавою, широко розтвореною та глибокою пащекою, потайно спить з тобою щоночі. Пригадай тепер Пітійську ворожбу, що віщувала тобі якусь страшну потвору за мужа. Многі селяни околиці і стрільці, і інші сторонні люди бачили його, як входив сюди вечором, вертаючи із свого жировища, і купався на бродях поблизької ріки. Всі кажуть, що незабаром, підгодувавши тебе ситими стравами, коли твоя вагітність дійде до певного розвою, він з'їсть тебе, як найтовстіший шматок. Тепер уже твоя річ, чи схочеш згодитися зі своїми сестрами, дбалими про твоє дороге здоров'я, і,

ухилившись від смерти, жити з нами здалека від небезпеки, чи бути похороненою в нутрі ненажерливого дракона. Коли тебе тішить самота сього хутора з його голосами і потайні, отруйні, смердючі та небезпечні обійми та затруєні поцілунки вужаки,—ну, як знаєш,—а ми, сестри, по ширості зробили все.

Нещасна Психе в своїй наївності й простодушності страшенно перелякалася тими так понурими словами. Стративши всяку розвагу, раптом викинула з пам'яті всі упізнання свого мужа і всі свої обіцянки, і попала в найбільшу розпуку. Бліда, як труп, тремтячи і задихаючися, вона ледве-ледве уриваним голосом промовила до них:

— Сестри мої найдорожчі, ви ж мені даєте доказ своєї непохитної вірності, і мені здається, що ті, які оповідали вам про все те, не торочили брехень. Я ж ніколи не бачила лиця мого мужа і зовсім не знаю, хто він і який він, а тільки отак ночами зношу мужа непевної постави, і якогось світлобоязливого. Може й правда ваша, що се якийсь дракон. Він завше щосили відстрашує мене, щоб я не допитувалася про його вигляд, і в разі цікавості на його лице грозить мені страшенним нещастям. Коли можете подати якусь спасенну раду своїй сестрі, то допоможіть мені тепер, а то дальша турбота поспує всі користі мого дотеперішнього доброго стану.

Тоді, здобувши вже отворені двері сестриного безоборонного серця, злочинні жінки, покинувши свої криївки, з голими мечами підступу вдарили на стривожені думки Психеї. Одна з них сказала їй:

— Та вже коли ми тобі рідні і мусимо для твого здоров'я не зважати ні на яку небез-

пеку, то покажемо тобі одну однуку дорогу здавна придуманого рятунку. Положи потайно якнайгострішу бритву, вигострену так, щоб різала за найделікатнішим дотиком ніжної, маленької долоні, і постав маленьку лямпочку, повну оливи, прикривши її покришкою, яка б не гасила світла, і заховай усі ті прибори в найглибшій тайні. Коли ж він приповзе і всунеться в привичне для себе ліжко, і простреться, і, зможений твердим сном, почне хропати, ти встань з ліжка і босоніж на пальцях, помаленьку, ослонена густою пільмою, відійми покришку від лампи й покористуйся її світлом для преславного діла. Високо піднятою правою рукою сміло переріж тим двосічним ножом якнайсильнішим притиском шию, що лучить карк з головою того шкідливого дракона. Не хибне тобі нашої помочі, бо коли ти, забивши його, забезпечиш поперед усього своє здоров'я, то ми швиденько разом із тобою позабираємо все тутешнє добро і віддамо тебе законним шлюбом якомусь чоловікові.

Такими вогнистими словами розпалена душа сестри горить далі, а вони, зараз покинувши її зо страху, щоб не бути свідками такого страшного нещастя, підлетіли на привичних вітрових крилах на шпиль гори, відтам утікають на лоб на шию, і, допавши кораблів, пускаються на море.

Психе є полишена сама, немов гонена лютими фуріями, сама не своя хвилюється турботою, подібною до морського припливу. То ніби готується до злочину, то знов непевна в своїй постанові хитається й бентежиться різнородними почуваннями свого нещастя. Раз квапиться, то знов гається; насмілюється й

Та коли перший промінь світла освітив... (стор. 33)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

тремтить, зневірюється й сердиться, і що найважливіше, ненавидить звіря і любить мужа в однім тілі. Аж вчором, коли вже хилилося на ніч, з гарячковим поспіхом приготувала все до нікчемного вчинку.

Настала ніч, явився муж і по любовних обійманнях заснув твердим сном. Тоді Психе, досі немічна тілом і душею, але при допомозі жорстокої судьби почуває в собі силу, підносить лямпочку, хапає бритву, і вже з дівчини робиться жінчиною. Та коли перший промінь світла освітив тайники ложа, побачила бестійку зі всіх звірів найделікатнішу, найсолодшу, самого Амора, бога краси, прекрасно простертого. На його вид сама лямпочка запалала живішим світлом, а бритва затулила своє боговбійче вістря в своїй рямці. Перелякана сим видом Психе і знесилена до дна душі, поблідла, як труп, і, тремтячи, припала на коліна, силкуючися сховати бритву на своїй груді. Була б се певно зробила, якби бритва з перестрахи перед таким злочином не виховзлася і не впала з її рук.

Ще втомлена, знесилена, та вже придивляючися близько до божеської краси його лица, відійшла духом. Бачить головку, окружену золотим вінцем волосся, пахучого амброзією, сніжно-білу шийку і рожеві щоки; кучері спадали на грудь прекрасними клубками, інші нависали на лице, інші звисали ззаду, а від їх надмірного блиску та ясности аж захиталося світло лямпочки. На плечах крилатого бога білілися крила з поблисками рожевого цвіту. Крила лежали спокійно, але хоруговки найтонших пер і ніжне пустове пір'ячко тремтіло, немов у якімось пестотливім неспокої. Решта

тіла така гладка, така пухка і така гарна, що не жаль було назвати Венеру його матір'ю. Перед ліжком лежав лук, сагайдак і стріли, благодотворні стріли великого бога.

Якась ненаситна цікавість застала Психею переглядати й подивляти мужеву зброю. Взяла одну стрілу із сагайдака і приткнула її кінець до кінчика свого пальця, пробуваючи її гостроти. Але дрижучою ще досі рукою вона вколола себе трохи глибше, і крізь тоненьку шкірку заросилися дрібненькі краплі рожевої крові. Отак, не знаючи сама про се, Психе добровільно запалала любов'ю до Амора, розгоряючи чимраз більшою жагою до нього, похилена над ним, важко дишучи, розтвореними та розкішно дрижучими губами впиваючися в нього поспішно, боючися тільки одного, щоб він не збудився. Та коли, упоєна щастям таким, у нестямі притулила до нього губи, тоді лямпка не то з поганої зрадливості, не то з нікчемної зазисті, а не то бажаючи й сама обняти та поцілувати таке тіло, вибулькнула із самого свого полум'я краплю кипучої оливи на праве плече бога. Лишенько тобі, зухвала та безсоромна лямпко, погана прислужнице любови! Впекла ти самого пана всякого вогню, того, що як коханок уперве винайшов тебе, щоб і вночі якнайдовше насолоджуватися любов'ю. Опечений таким робом, бог зірвався з місця, і бачучи доказ жінчиної зради, не мовлячи ані слова, відразу щез із очей і з рук нещасливої жінки.

В тій хвилі, коли він зірвався, Психе вхопила його обома руками за праву ногу, якмога силкуючися задержати його; та шарпнена крізь тьмаві заслони у стрімкому льоті, знесилена,

нарешті, впала на землю. Закоханий бог не покинув її простерту на землі, але, вилетівши на найближчий кіпарис, у страшнім зворушенні ось як промовив до неї із високого вершка:

— Ну, легкомісна Психе, забув я наказ моєї матері Венери, що веліла мені видати тебе заміж зв'язану найпідлішою жадобою за найнужденнішого й найнікчемнішого чоловіка, та волів радше сам закохатися в тобі. Тепер бачу, що зробив я се нерозважно, сам преславний стрілець ранив себе своєю стрілою. Я зробив тебе своєю жінкою, а ти прийняла мене за якусь звірюку, і хотіла бритвою відтяти мою голову, з якої мої очі так любовно гляділи на тебе. Чи на те ж я тобі раз-у-раз говорив, щоб ти малася на острозі? Чи на те ж я ласкаво упоминав тебе? Твої вельможні дорадниці за сей згубний злочин потерплять мені страшенну кару, а тебе покараю лише тим, що покину тебе.

По сих словах він відлетів угору.

Часть друга

Простерта на землі Психе, доки могла заглянути очима, слідила за льотом свого мужа, заходячися жалібними риданнями. Та коли він на своїх легких крилах щез у безмежному просторі, вона кинулася стрімголов із стрімкого берега найближчої ріки. Але лагідна хвиля, шануючи бога, що вмів закрівати й її власні води, жахаючися сама за себе, понесла її легенько на своїй м'якій поверхні й поклала на березі, покритім цвітучими зіллями. Там над берегом ріки сидів тоді випадком Пан, мужицький бог, обіймаючи гірську богиньку Ехо

і навчаючи її співати різними голосами. Понад берегом увихалися кози, пасучись безладно і щипаючи зілля, що маїли біг ріки. Козлоногий бог, побачивши Психею в такій тяжкій пригоді та тривозі, немов не знаючи нічого про її біду, покликав її до себе і промовив до неї лагідними словами:

— Гарна дівчино, я собі мужичок-вівчар, та по старості моїх літ набрався багато досвіду. Коли не помиляюся, або, як кажуть розумні люди, коли догадуюся правди, з того непевного й часто хиткого твого походу і з великої блідости твого тіла та прискореного твого віддиху, а особливо з твоїх заплаканих очей бачу, що ти хора від надмірної любови. Отжеж, послухай мене і не хапай кида-тися в воду або якимсь іншим способом при-спішувати собі смерть. Перестань плакати й покинь нарікання, а краще помолися до найвищого бога Амора, та примися йому, делікатному й витворному юнакові, своїми привабними благаннями.

На сі слова пастуха Психе не відповіла нічого, але, помолившись духом до цього блаженного божества, пустилася в дорогу. Сумуючи, вона проблукала якийсь час манівцями, і аж над вечір, невідомо якою стежкою, дійшла до міста, де панував муж одної із її сестер. Довідавшись про се, Психе попросила звістити сестру про її прихід. Її введено до покою, вони обнялися, поздоровили себе обопільно, по чім Психе ось як почала оповідати про причину свого приходу:

— Тямиш вашу раду, як ви нараяли мене вбити звірюку, що під ложним іменем могого мужа спала зо мною, зарізати її обосічною

бритвою, поки мене бідну не пожре своєю нена-
тлою пашекою. Та коли я, слухаючи вашої
ради, при запаленій лампі побачила його лице,
мені явився нараз дивний божеський вид,—
сам син богині Венери, сам, кажу тобі, Амор,
приспаний спокійним сном. Та коли, збенте-
жена видом такого щастя і змішана надміром
розкоші, я кинулася до нього, якимось неща-
сливим випадком із горючої лампи капнула га-
ряча олива на його плече. Збуджений зараз
зі сну болем, зірвався і побачив мене озбро-
єну вогнем і залізом.

— То ти ось що хочеш зробити мені! —
крикнув він. — За такий страшний злочин за-
раз забирайся із мого ліжка й забирай собі
свої речі, а я візьму собі за жінку твою се-
стру — і він сказав твоє ім'я. — І зараз поручив
Зефірові, щоб негайно виніс мене з його дому.

Ледве Психе скінчила оце оповідання, сестра
її, гнана шаленою жадобою і нікчемною зави-
стю, склеєною наборзі брехнею, обдурила сво-
його чоловіка, буцім-то її родичі померли і за-
раз сіла на корабель і подалася до того гір-
ського вершка. Хоча вітер був противний,
вона, осліплена надією, промовляла:

— Прийми мене, Аморе, як гідну тебе жінку,
а ти, Зефіре, неси мене як свою паню.

Вийшовши на шпиль, вона зараз же кинулась
стрімголов униз. Та не долетіла жива, бо, роз-
шибаючися по скелях, поламалися її члени,
порвалися й порозривалися її тельбухи, так
що лише шматки долетіли униз і по заслугі
сталися стравою звірям.

Не загаялася також кара другої сестри. По
полудні стежками Психе зайшла до того міста,
де панував муж її другої сестри, і тими самими

сестриними хитрощами довела її до того, щоб вона з злочинним поспіхом поквапилася на своє весілля і згинула так само, кинувшись униз зі скелі.

Тимчасом Психе, блукаючи від міста до міста, шукала Амора, а він, хорий від рани заданої лямпою, лежав у покої своєї матері. В ту пору білісінька морська мева, що плаває на своїх крилах по морських хвилях, пронирла щодуху в найглибшу безодню океана. Там, зупинившись біля Венери, що бавилася купанням та плаванням, сповістила її про те, що син її хорує на тяжку рану, лежить, і не знати чи видужає, і вже в устах усіх народів кружать різні недобрі вісті про всю родину Венери, що буцім-то твій син курвиться десь у горах, а ти плаваєш собі в морі, а між людьми не стало вже ані розкоші, ані ласки, ані принади, а сама незугарність, простацтво та брудота; нема весіль ані сватань, нема щирої приязні ані дитячої любови, а тільки безмежна сила помий та мерзота якихось невмигних та смердючих зв'язків.

Отак джеркотала оця балакуча й цікавенька птиця до ушей Венери, паплюжачи добру славу її сина. Венера, здорово розсерджена, скрикнула раптово:

— То так! То вже мій любий синок має якусь приятельку. А ну, скажи мені ти, що сама одна служиш мені по щирості, ім'я тої, що звела мого недолітного та невбраного хлопця? Чи то яка з громади Німф, чи з числа Гор, чи з хору Муз, чи з почту моїх Грацій.

Не змовчала балакуча птиця.

— Не знаю, пані. Здається, що се смертельна дівчина, в яку він закохався. Коли не помиляюся, вона зветься Психе.

Обурена Венера скрикнула грізним голосом:

— Психе? Оця суперниця своєю красою, що присвоїла собі моє ім'я? Коли він справді любить її, то не диво, що мусить уважати мене за звідницю, яка вказала йому сю дівчину для її пізнання.

Розвідавши оце, швидко виринула з моря і подалася до своєї золотої палати, і заставши там хорого сина, вже в дверях закричала проймаючим голосом:

— Оце гарно для нашого роду і для твоєї доброї слави! Якнайшвидше потоптав ти накази твоєї матері, а надто володарки. Замість замучити ворожу мені дівчину якимось брудним закоханням, ти, недоросток, волів узяти її в свої недозволенні й незрілі обійми, щоб моя супротивниця довелася мені невісткою. Та що ти собі думаєш, лобузе, розпуснику та немилий мені? Чи думаєш, що ти мій одинак і що я по своїх літах не можу мати ще одного сина? Знай отже, що маю намір уродити сина далеко ліпшого від тебе. Та ні, щоб ти ще ліпше почув своє упокорення, візьму собі за сина якогось із моїх підданих, і дам йому оці крила й вогники, і лук, і самі стріли, і всю твою зброю, яку я тобі дала не для сього вжитку. Бо ж із дарів батька твого ніщо не придалося для твого ремесла. Але вже від найменшої молодости ти був лихо вихований, і маєш злочинні руки, і скільки вже разів ти кидався на старших від себе! Та й мене саму, твою матір, ти, матковбійце, ображуєш щодня, і ранив не раз, і гордуєш мною немов удовою та лиш боїшся твого вітчима—найбільшого і найхоробрішого воїownika. Та ні, щоб обридати мені моє пожиття на віру, ти привик при-

водити йому своїх дівчат. Але тепер ти, блазню пожалуєш отих своїх збитків. Гірка й прикра буде тобі ся твоя женячка. Але тепер, виставлена на сміх, що маю робити? Куди податися? Чи жадати помочі від моєї неприятелики Тверезости, яку я за її ледарство не раз ображала? Страшно мені вдаватися в розмову з сьою брудною, мужицькою бабою. Та нема що гордувати потіхою хоч з якогобудь боку. Мушу вдатися до неї, бо ніхто інший, тільки вона одна, зможе покарати якнайгостріше сього лобуза, випорожнити його сагайдак, потупити стріли, розструнити лук, погасити смолоскип і само його тіло пригнобити якнайгострішими ліками. Аж тоді почую себе задоволеною за свої кривди, коли оцими своїми руками обстрижу його волосся, яке я колись переплітала золотом, і обскубу йому крила, які я не раз купала в нектаровій купелі на своїм лоні.

Сказавши се, вилетіла в двері сердита жовчною лютістю. Тут же зустрілася з нею Церера і Юнона, і бачучи її збентежене лице, почали випитувати, чого так грізно стиснені брови уймають краси її блискучим очам? Вона ж відповіла:

— В саму пору приходите, щоб задоволити оце моє розпалене серце. Прошу вас усіми своїми силами: розшукайте мені оцю летючу втікачку Психею. Бо ж певно всі знаєте вже скандальну новину мого дому й невимовний учинок мого сина.

Богині, не знаючи, що сталося, і бажаючи втихомирити її жорстокий гнів, заговорили до неї.

— Що ж тобі, богине, завинив твій син, що з таким ненатлим гнівом поборюєш його приємності й бажаєш знівечити ту, котру він полюбив? Яка ж, скажи нам, його вина, коли любо

всміхнувся до гарної дівчини? Чи не знаєш, що він мужчина і то молодий? Чи може забула, кільки йому літ? Чи може думаєш, що він ще досі малий хлопчик у штанятках? Ти ж йому мати і до того розумна жінка, то пощо ж тобі так цікаво слідити всі його забави, винувати його маленькі розривки, псувати його любові, а ганьбити твої власні штуки і твої розкоші в твоїм власнім сині? Який бог і який чоловік стерпить те, щоб ти розсівала любовні радощі серед народу, а в своїм власнім домі так тяжко карала любові й забороняла прилюдне виконання жіночих вибриків?

Отак вони позавіч боронили Амора, боючися його стріл. Та Венера обурена, що вони немов на сміх підіймають її кривду, відвернулася від них плечима і притишеними кроками подалася до моря.

Тимчасом Психе блукала різними дорогами день і ніч за слідами мужа, стурбована, бажаючи лиш одного, влагодити його гнів, і коли не жіночими пестощами, то хоч невільничими послугами переблагати його.

Побачивши на вершині стрімкої гори якийсь храм, подумала:

— Хто знає, чи не там живе мій пан?

І поспішно звернула туди свої кроки, яких знесилення перемагала усиленням змаганням і бажанням. Щодоуху перебувши вищі узгір'я, наблизилася до купки подушок,¹ біля яких бачить купки збіжевого колосся, а інше посплітане в вінці, а також колоски ячменю. Були

¹ Купа подушок, покладена на вільнім узгір'ї серед свої бідної площі, означала місце почитання Церери; перед тими подушками складано богині дари з квітів, колосків і різного збіжжя.

також серпи і всяка жнивварська снасть, але все те лежало сюди-туди, порозкидане по різних місцях, кинене недбало, як звичайно кидають робочі люди в спеку. Все те Психе поскладала старанно й віддільно кожне на своїм місці, в тій побожній мислі, що не повинна занедбати почести й обрядів жодного божества, але приєднувати собі ласкаве милосердя всіх. Заняту цією усильною працею застала блаженна Церера і здалека кликнула до неї:

— Ой ти, бідна Психе! По всіх світі шукає обурена Венера твого сліду, мов скажена, бажаючи зробити тобі кінець, і розпалена всіми силами свого божества на те, щоб помститися на тобі. А ти, не дбаючи про свій рятунок, пораешся тут над моїми причандалами.

Тоді Психе, припавши до її ніг і рясними сльозами зливаючи сліди богині й покриваючи землю своїм волоссям, уклінними молитвами благала її ласки:

— На оцю твою плідотворну правицю благаю тебе, на радісні обжинкові обряди, на мовчазні тайники скринь, на крилаті вози твоїх слуг драконів, на плодючі сицилійські ниви, на віз, що увів твою дочку, і на твердь, що держить її під собою, на безсвітле весілля твоєї дочки Прозерпіни в підземеллі, і на світлий поворот її наверх землі, і на все те, що покривають атенські й елевзінські містерії, рятуй нещасну Психею, твою слугу. Позволь мені хоч кілька днів ховатися між тими купками твого колосся, поки жорстокий гнів богині через проволоку не зм'ягчиться, або поки бодай по такім довгім труді прийду трохи до сили.

— Рада б я, — промовила до неї Церера, — зрушитися твоїми сльозами й допомогти тобі,

та не можу наражатися на немилість моєї своячки, зрештою не злої жінки, з якою надто в'яже мене стара приязнь. Тому то йди зараз мені геть із сього храму, і вважай не казати нікому, що ти мала в мене якийсь притулок і захист.

Так несподівано прогнана Психе й прибита подвійною скорботою, подалася назад, і зійшовши в долину побачила тінистий гай, і в нім гарно збудований храм, і не хочачи зректися надії на якесь краще прийняття в якогось іншого бога, наблизилася до святої брами. На гілляках дерев та на одвірках брами побачила цінні дари і золотом повишивані хустки з написами, якими посвідчувано добродійства зроблені богинею. Припавши на коліна й обнявши руками теплий вівтар і обливаючи його сльозами, почала отак молитися:

— Сестро й жінко Зевеса, чи пануєш ти в старому храмі Самоса, що славиться твоїм вродженням і вихованням твого дитинства, чи учащаєш до щасливих прибутків високої Картагіни, що почитає тебе як дівчину на возі тягненім левом, уношену до неба, чи близько берегів Інаха пишаєшся на славних аргівських мурах, що пам'ятають тебе, ще жінкою громовержця і королевою богинь, ти, яку цілий схід чтить під іменем Зигії, а цілий захід—під іменем Люціни, будь у моїм нещасті Юноною Гостиною і освободи мене, зморожану такими надсильними трудами, від страху грізної небезпеки. Знаю, що ти звикла помагати вагітним, що звертаються широ до тебе.

Насеїї благання явилася зараз Юнона в усій пишноті свого божеського маєстату, і промовила:

— Рада б я дуже, люба Психеє, глянути прихильно на твою просьбу, але проти волі Ве-

нери, моєї невістки, яку я все люблю, як свою дочку, стидаюся допомогти тобі, зрештою спиняє мене навіть закон, який забороняє приймати невільників, що тікають проти волі своїх панів.

Перелякана і сею невдачею своєї долі, Психе, не бачучи вже можності віднайти свого крилатого мужа, стративши всяку надію рятунку, так міркувала сама в собі:

— Яка ж тепер поміч може ухилити моє нещастя, коли навіть молитва до тих найприхильніших богинь не могла мені допомогти? Опутана такими сітями, куди можу направити свої кроки? В яких домах, чи в яких темних пустелях можу охоронитися перед неухильними очима великої Венери? Нехай і так, наберу тепер мужеського духу, і, відкидаючи марну надію, сміло й добровільно віддам себе своїй пані, може хоч пізньою підлеглистю улагоджу її люту сердитість? Хто знає, може там, в домі матері знайду того, кого шукаю так довго.

Отак готова на непевний вислід, а може навіть на певну смерть, почала обдумувати початок своєї будучої промови.

Тимчасом Венера, покинувши пошукування по землі, піднялася до неба. Велить запрягти віз, який для неї майстерним робом старанно зробив золотар Вулькан і перед її весіллям подарував їй, як шлюбний подарунок, віз блискучий від ошліфування пильником і цінніший через саму страту золота. Із многих голубів, що сиділи біля ліжка пані, вилетіли чотири білі, і, згинаючи шийки, розмальовані веселими полісками, наділи на себе перлові ярма, і, піднявши богиню, підлетіли весело. За возом богині летять з шумним цвіркотінням горобці, а інші солодко співучі пташки, любо заливаю-

чися солодкими мельодіями, віщують прихід богині. Розступаються хмари і розступається небо дочки, і верховний етер з радістю приймає богиню. Співуча рідня великої Венери не боїться стрічних орлів ані хижих шулік. Вона ж зараз звертається до царської палати Зевеса, і гордим повелінням Меркурію, герольдові божому, жадає послуху в потрібній справі. Синяві брови Зевеса моргнули прихильно. Тоді розрадувана сим Венера в супроводі Меркурія злітає з неба і з поспіхом сипле йому оці слова:

— Аркадійський брате, знаєш, що без твоєї участі сестра твоя Венера не чинила ніколи нічого. І тепер не можу тобі не сповістити, що вже довший час шукаю і не можу знайти оту укриту невольницю. Не лишається мені нічого, як тільки через твоє оповіщення оголосити премію на її віднайдення. Отже, будь ласка, сповни якнайшвидше мій заповіт, і оголоси повселюдно знаки, по яких її можна пізнати, щоб ніхто, допускаючися злочинного укривання, не міг оправдатися незнанням.

І при сих словах подала йому картку, на якій було ім'я Психе і її рисопис. Справивши се, зараз подалася додому. Меркурій не занедбав сповнити її наказ, і перебігаючи всі краї і всі народи, скрізь оголошував премію за повідомлення: „Коли б хто міг зловити в утеці або вказати криївку втікачки, дочки королівської, невольниці Венери, по імені Психеї, нехай явиться чим боржій при *Metae Murciae*,¹

¹ *Metae Murciae*—се була в римському *Circus Maximus* східня, остання мета для кінських перегонів, де публіковано не тільки вислід перегонів, але також і інші публічні акти.

і оповістих про се, а одержить за свій труд від самої Венери сім солодких поцілуїв і ще один найчарівніший, на який тільки здібні медові уста богині“.

Оголошена таким робом Меркурієм так велика премія наповнила всіх смертних охотою до її узискання. У Психеї вона відняла решту всякого вагання. Ось вона наближається до дверей богині; звідси вибігла одна із служебниць Венери, прізвиськом Звичка, і зараз, як могла голосно, закричала:

— Нарешті, паскудна шлюхо, ти приходиш до пізнання, що маєш паню над собою! Нарешті, при всій твоїй безличності ти пізнала, мабуть, скільки труду прийняли ми, пошукуючи тебе. Та добре, що насамперед попала ти в мої руки. Се так, як коли б ти вже була між самими пекельними раками, бо тепер ніяк не уйдеш страшної кари за твою втечу.

І сміло вп'яливши пальці в її волосся, потягла її, хоч зовсім безвідпорну. Коли Венера побачила її введену й притягнену, вибухла превеселим сміхом, і звичаєм розсерджених, потрясаючи головою і щипаючи себе за праве ухо, закричала:

— Нарешті, зволила ти поздоровити свою тещу! Чи може прийшла відвідати твого мужа, що хоруге від твоєї рани? Та будь певна, прийму тебе, як належить прийняти добру невістку.

Потім сказала:

— Де там мої слуги Самота й Засмута?

Покликавши їх до кімнати, передала їм її на муки. Сі послухали жорстокого наказу, і, висікши нещасну Психею батогами і вимучивши іншими муками, привели її знов перед очі бо-

гині. Тоді Венера знов, душачи в собі сміх, промовила:

— Ось як вона вміє збудити моє милосердя, показуючи мені куревство свого вагітного живота, з якого має намір прекрасним потомком уинити мене щасливою бабкою. Яка я щаслива, що в самім цвіті мого віку назвуся бабкою, а байструк, син оцеї невільниці, назветься внуком Венери. Та ні, не буду такою підлою і не назву його своїм унуком. Бо ж то нерівне подружжя, і надто в таємнім домі без свідків і без згоди батька, тимто й не може бути назване законним. Нехай же він буде байструком, коли взагалі дозволено тобі уродити його.

По сих словах кинулася на неї, подерла на ній одержу, розпатлала волосся, товчучи її головою, била страшенно, а потім набравши пшениці, ячменю, проса, сочовиці й маку, гороху й бобу, і, помішавши все до купи, промовила до неї:

— Оце тобі, препаскудна рабине, робота для твоєї пильности. Маєш тут за кару твоїх любощів поперебирати всі ті насіння. Повибирай кожне з них на окрему купу, і поклавши кожне зеренце відповідно і уставивши рядами, маєш скінчити до вечора.

Отак призначивши їй таку купу насіння, сама відійшла на вечерю з мужем. Психе ані рукою не рушила, щоб перебирати сю змішану й нерозбірну купу, але, здуміла від безмірности тої задачі, мовчки остовпіла. Тоді маленька робітниця мурашка, бачучи трудність такої праці, і змилювавшись над подругою великого бога, та жахаючися суворости її тещі, побігла щодуху і скликала та спросила всю юрбу сусідніх мурашок.

— Неструджені вихованки всеплодючої землі, змилуймося, змилуймося над жінкою Амора, прегарною дівчиною, і допоможим їй у небезпеці з властивим нам поспіхом!

Напливають одні за одними юрби шостиножних комашок, і з невимовним поспіхом розбирають усю купу, і розділивши окремо та відсипавши кожний рід збіжжя, швиденько щезають із виду.

В початку ночі Венера, підпсена вином і обвіяна пахощами, вертає із подружньої вечері, маючи всю постать обвиту блискучими рожами. Побачивши справне виконання дивної праці, промовила:

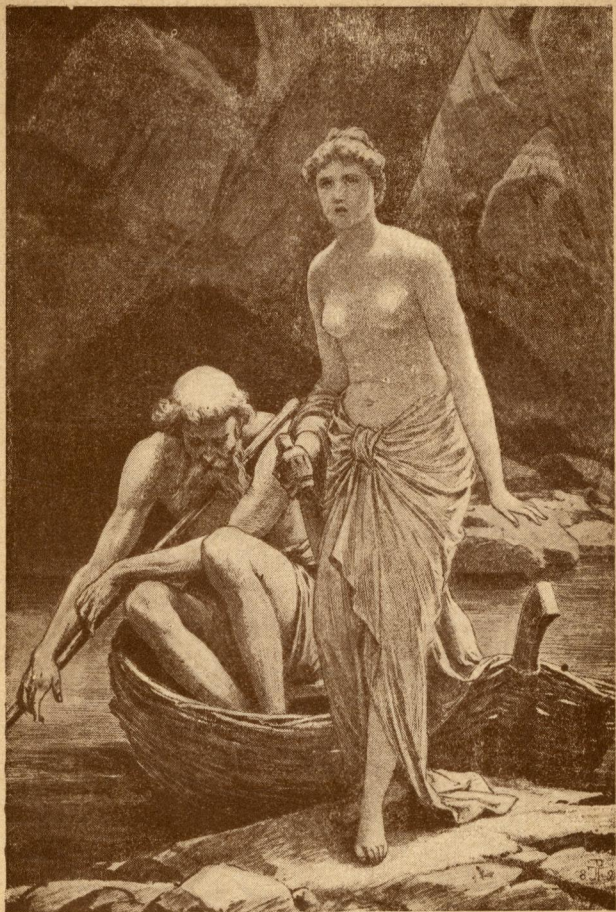
— Не твоя се праця, паскудо, ані твоїх рук, але того, кому ти, на своє і його лихо, сподобалася.

І кинувши їй шматок сухого хліба, розляглася в своїм ліжку.

Тимчасом Амор, сам замкнений під сторожею в нижній часті дому, в самотній спальні, був під гострим дозором, в часті тому, щоб не погіршити стану своєї незгоєної рани, а в часті тому, щоб не міг зійтися зі своєю улюбленою. Отак проминула понура ніч для обох закоханих, розлучених під одним дахом і відокремлених від себе.

Та ледве лише засвітало, Венера поклікала до себе Психею і промовила:

— Бачиш оцей ліс, простертий понад довгими берегами пливучої ось тут ріки, якої джерела випливають із вершків он цієї гори. Там блукають вівці блискучі й цвітучі золотою вовною, пасучися без пастуха. Іди там і яким-будь способом принеси мені жмут вовни із того багатоцінного руна.

Перевізникові дай другу монету... (стор. 56)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Радю подалася Психе в дорогу, не так щоб послухати наказу, як радше щоб знайти вихід із свого нещастя, кинутися з високого берега до ріки. Але з ріки зашепотіла до неї лагідними музикальними тонами, легким шелестом з божого відхнення ароматичного повітря зелена тростина, віщуючи отак:

— Психе, діткнена стількома нещастями, не смій плямити мою святу воду твоєю невольною смертю, і не спішися шукати ходу на другий берег до сих страшних овець, які в південній спеці, набираючи в собі розпалу, попадають звичайно в шалену стеклість і гострими рогами, кам'яними лобами, а іноді навіть отруйними кусаннями грозять смертю стрічному чоловікові. Та коли після півдня жар сонця потахне і вівці зійдуться спочивати в холодку над рікою, можеш під сим високим явором, що разом зі мною напувається водою одної річки, заховатися так, що коли вівці заспокояться від своєї стеклости, можеш по вищих гілляках прилежного лісу назбирати золотої вовни, що тут і там нависає на гілках.

Отак проста й чоловіколюбна тростина подала зневіреній Психеї спасену пораду. Вислухавши її пильно і не занедбуючи ніякої обережности, вона крадькома без великого труду збрала жмут м'якої, золотом блискучої вовни, і в поділку принесла Венері. Та хоч як небезпечна була ся друга робота, вона не знайшла ніякого признання у Венери, яка, зморщивши брови і їдко всміхаючися, промовила до неї:

— І тепер бачу, що той самий скурвий син допоміг тобі до сього діла, але тепер ще раз попробую, чи справді в тебе відвага й надзвичайний розум. Поглянь на оцю високу гору і

на височенну скелю на її версі, з-під якої випливають хвилі темної води з чорного джерела, і, впадаючи в поблиський провал, орошують стигійські багна і вливаються в понурі води Коцита. Звідтам із найвищого джерела, з якого вода тече тростиновим журкальцем, зачерпни і принеси мені негайно оцей дзбанок.

При сих словах і при страшенних погрозах подала їй шліфований дзбаночок.

Пильно приспішаючи ходу, Психе підіймається на найвищий шпиль гори, певна, що там знайде може кінець свого нещасного життя. Та коли перейшла перший пригірок височенної гори, побачила страшенну, смертельну небезпеку. Перед нею була незмірно висока скеля, стрімка та недоступна і слизька від страшних джерел, що на версі скелі вибухали із темного гирла і з висоти прямовісної стіни спадали в глибокі розсілини, а потім, бурхаючи скісно тісними каналами й виринаючи з підскельної щілини, впадали в сусідню паморочну долину. Зправа і зліва з вижолоблених щілин визирають страшні дракони, висуваючи довгі шиї; вони не сплять ніколи і в нічнім світлі стоять, як невсипні сторожі. Та й самі води задавали страху своїми голосами, ревучи звідси й звідти: „Утікай! Що чиниш? Уважай, що чиниш! Бережись! Утікай, бо згинеш!“

Отак самою неможливістю немов окаменіла, Психе, хоч присутна тілом, стояла мов без душі, і придавлена ваготою неминучої небезпеки, не мала навіть потіхи слів. Але ся тривога невинної душі не була укрита від високих очей доброго Провидіння, бо страшний королівський орел Юпітера явився раптово з простертими крилами і, немов пам'ятаючи про

Орел Юпитера явился рагово... (стор. 50)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

давною услугу, якою під проводом Амора приніс для Юпітера фрігійського чашника Ганімеда, шануючи божество того ж бога в небезпеці його жінки, поспішив і, зірвавшись з високої божеської вершини та прилетівши перед лице Психеї, промовив:

— Ах ти, сердешна і не обізнана з такими речами дівчино! Чи надієшся, що зможеш украсти або взагалі дістати хоч одну краплю цієї найсвятішої і не менше страшної води? Чи ж не чула ти хоч усно, що ся Стигійська вода страшна для богів і навіть для самого Зевеса? Що так, як люди клянуться іменами богів, так боги звичайно клянуться Стигійською водою? Але дай мені свій дзбаночок!

І вхопивши його загненим кігтем, полетів угору, шелестячи розпростертими крилами і пробираючися поміж зубатими, роззявленими пащеками і трискрутними підскоками драконів, повертаючися направо й наліво, набрав неохітної і для уходу щораз швидче вниз біжучої води, зазначаючи, що потребує її на розказ Венери, якій вона має бути достарчена. Задля сього легше стало йому дістати її. Отак доставши з радістю повний дзбаночок, Психе поспішно принесла його Венері.

Та й тоді ще не могла переблагати завзяття розлютованої богині. Бо, грозячи їй ще більшими й гіршими карами, спалахнувши, вирекла їй оцей пагубний присуд:

— Здається мені, що ти якась чудодійка і дуже страшна чарівниця, що так пильно сповнила такі мої поручення. Але й оце ще, моя лялечко, мусиш сповнити. Візьми оцю пушку — і тут же дала їй — і йди до самого пекла, до фатального помешкання самого Орка. Там

подай оцю пушку Прозерпіні і скажи: „Прочитай тебе Венера, дай мені трохи твоїх рум'ян, щоб вистарчили хоч на один день, бо те, що я мала, видала й зужила я вже все, лічачи хорого сина“. Але вертай якнайшвидче, бо мені треба ще сьогодні підрум'янитись на божеський театр.

Тоді Психе найясніше почула, що настає її остання година, і без усякої ослони побачила ясно, що шлють її на нехибну загибель. Бо й як же, коли своїми ногами добровільно мусила йти до пекла і пройти царство тіней?

Не гаючись довше, дійшла до одної превисокої вежі, щоб із неї кинутися вниз головою; бо так думала, що сим способом найлегше і найшвидче може зійти в підземний світ. Але вежа промовила нараз голосно і рекла:

— Чого, нещасна, бажаєш сама себе вбити, кидаючися з мене? Чого так нерозважно піддаєшся сій останній небезпеці, зневірена в доконанні цієї задачі? Бо коли душа твоя раз відділиться від твого тіла, то справді підеш на сам спід Тартару, але відтам не вернеш ніяким способом. Послухай мене. Недалеко відси лежить Лякедемон, блаженне місто Ахайське. В його сусідстві пошукай, ідучи відлюдними стежками, місцевости Тенара. Там міститься отвір Ада, і крізь розтворену браму веде нетоптана стежка. Нею пройшовши границю, подайся далі, поки дійдеш до простого каналу і до самого Оркового царства. Але не смій іти голіруч аж туди через ці потемки, тільки в обох руках неси ячмінні паляниці, помазані медом, а в самих устах—дві монети. Уйшовши добрий шмат смертоносною дорогою, здиблеш хромого осла з хромим погоничем, натерханого полінами; по-

гонич попросить тебе підняти йому кілька полін, що випали із в'язанки, але ти, не подаючи голосу, мини його мовчки. Коли ж прийдеш до ріки мертвих, то не гайся. Перевізник Харон, що перевозить прохожих на другий берег ужовками зв'язаним поромом, зажадає від тебе поромового. Бачиш, і між померлими панує захланість, то й сей Харон, бісів батько, хоч не малий бог, нічого не робить задармо, але й найбідніший мрець мусить дати поромове, а коли в руки не дістане монети, не дасть нікому перейти на той бік. Цьому брудному дідові даси титулом поромового одну з тих двох монет, які матимеш, але так, щоб сам устами взяв її з твоєї руки. Незабаром потім, коли впливете на ліниву воду, надпливе за вами труп старого діда, і підіймаючи гнилу руку проситиме, щоб ти взяла його на пором; та ти не смій змилуватися над ним. Коли переплиवेश ріку і пройдеш трохи, попросять тебе баби-ткалі, які там сидять за ткацькими варстатами, щоб ти допомогла їм трохи. Та й тим не вільно тобі нічого допомогти. Бо все те і багато дечого іншого буде тобі покусою Венери, щоб ти випустила з рук хоч одну паляницю. І не думай, що страта такої паляниці була би дрібною стратою дрібки тіста; бо стративши одну паляницю, вже не побачиш більше денного світла. Бо величезний пес із трилобою здоровенною головою, грізний і страшений, гавкаючи громовими писками, даремно лякаючи мерців, яким уже нічого злого не може зробити, лежить раз-у-раз перед самим порогом і чорною кімнатою Прозерпіни, і стереже порожньої домівки Діса. Його уласкавиш, даючи йому одну паляницю, і тоді минеш його легко і зараз увійдеш до

самої Прозерпіни. Вона прийме тебе ласкаво, і прихильно попросить сісти на м'якому кріслі, і погостить щедро. Але ти сядь на землю і попроси і з'їж чорного хліба, потім скажи, чого ти прийшла, а одержавши, що тобі дадуть, і вертаючи назад, окуп зажертість пса другою паляницею, а потім скнарому перевізникові дай другу монету, яка тобі лишилася. Перепливши його ріку і вступаючи в ті самі сліди, якими йшла ти туди, вернешся до того самого хору небесних зізд. Та понад усе те особливо поручаю тобі пильнувати, щоб ти не сміла відчинити пушку, яку нестимеш, не заглядала, що в ній є, і взагалі не доторкалася цікаво ніякого секрету божеської красоти.

Отак віщувала далекоглядна вежа. Не гаючися, Психе подалася до Тенару, і роздобувши приписані монети та паляниці, увійшла до пекельного входу. Пройшовши мовчки попри погонича з ослом і давши перевізникові монету поромового, не звернувши уваги на благання пливучого трупа, і знехтувавши запросини ткаль, пестливими словами і паляницею втишивши люту зажерливість пса, увійшла до дому Прозерпіни. Не прийнявши ані крісла, яке предложила їй господиня, ані божеської страви, вона сіла унижено біля її ніг, і задовольнившись шматком сухого хліба, передала їй посольство Венери. Незабаром дістала таємно наповнене й замкнене пuzдерко, і заглаївши другою паляничкою лаяння пса, і віддавши другу монету перевізникові, далеко веселіше вибігла з підземелля. Добігши до ясного денного світла й помолившись йому, хоч квапилася доповнити своє поручення, раптом захопилася в думці шаленою цікавістю.

Старанно здіймив із неї сон... (стор. 57)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

— Оце, — подумала собі, — дурна я, несу божеську красу і не вщипну з неї ані крихітки для себе? Може приподобаюся нею мойову гарному коханкові.

І подумавши се, відчинила пуздерко. Та не було в ньому нічого, ніякої красоти, тільки пекельний, правдиво стигійський сон, який в тій хвилі огорнений мрякою охопив її, знесилив усі її члени густою сонною заморокою, і, поваливши її на тій самій стежці на землю, насів на неї. Отак лежала недвижно, не то сонна, не то труп.

Але Амор видужавши вже від глибокої рани і не терплячи довшої відсутности своєї Психеї, зірвавшись з високого ліжка, на яким лежав, вискочив вікном і розвинувши крила, що наслідком довшого супкою зробилися далеко швидкими, і полетівши, знайшов свою Психею. Старанно здіймив із неї сон і всадив його, як уперед, у пуздерко, а потім збудив Психею нешкідливим торкненням своєї стріли і промовив:

— Оце знов ти, нещасна, через свою цікавість мало що не пожила смерті. Іди ж тепер зараз, і виконай задачу, яку поручила тобі моя мати, а про решту подбаю я сам.

Сказавши се, коханець відлетів на своїх легких крилах, а Психе не гаючись понесла Венері дар Прозерпіни.

Тимчасом Амор, розпалений великою любов'ю і жахаючися сердитого лиця своєї матері, що вона змусить його до повної поздержности, взявся на спосіб, і пробравшись крізь усякі небесні небезпеки, долетів до найвищого вершка, і предложив великому Зевесові свою справу і свою просьбу. Зевес, узявши Амора за усточка

і стискаючи їх злегка рукою, притяг його до своїх уст, поцілував і промовив:

— Хоч ти, пане сину, ніколи не віддавав мені почеси, признаної мені за згодою всіх богів, але оці мої груди, які повелівають усім живлам природи і кермують зіздами, ранив ти завзятими пострілами і плямив частими скандалами земної похоті, і навпаки законам і навіть самому законові Юлія Цезаря про чужоложство, навпаки загально прийнятим звичаям поганим курварством нарушував мою повагу і славу, переменяючи моє погідне лице паскудним способом на драконів, на вогонь, на диких звірів, птахів і скотів, — то все таки, згадуючи про ті приємності, які доставляли мені ті твої вчинки, все зроблю для тебе, коли тільки зумієш устерегтися від її земних конкурентів. Іще одно, мусиш за те теперішнє добродійство достарчити мені найкращу дівчину, яка тепер живе на землі.

Сказавши се, велів Меркурію, не гаючись, скликати всіх богів на збори, заповідаючи, що хто не явиться, заплатить кару 10.000 грошей. Під такою загрозою зараз зібрався повний збір богів у великій залі, а Зевес, засівши на найвищій троні, промовив ось як:

— Богове, зареєстровані в альбомі Муз, знаєте певне всі оцього юнака, якого я викормив своїми руками, і якому тепер, коли його молодість вишумілася, надумав я вложити невеличку узду. Досить йому ганьбитися щоденними байками про курварство і всяке зопсуття. Відберімо йому всяку нагоду до хлоп'ячої розпусти, і зв'яжімо його подружніми кайданами. Сам він вибрав собі вже дівчину й розрішив її дівоцтво; нехай же тепер

держить і має її за жінку, нехай обіймає завше Психею і насолоджується її любов'ю.

А обернувши лице до Венери, промовив:

— А ти, моя доню, не сумуй і не сердься і не лякайся зневаження твогого достоїнства і стану подружжям зі смертельною дівчиною. В тій хвилі робимо се подружжя не нерівним, але законним і згідним із громадянським законом.

І зараз велів Меркурію взяти Психею і завести до неба. Взявши чарку амброзії, промовив до неї:

— Прийми, Психе, будь безсмертна, і нехай Амор ніколи не виходить із зв'язку з тобою, але нехай оце ваше подружжя буде вічне.

Негайно за сим почалася пишна весільна учта. Заляг на високім ліжку муж, тулячи Психею до своєї груди; заляг також Зевес із своєю Юноною, і далі за порядком усі боги. Тоді Зевесові подав чарку нектару, того божеського вина, його власний чашник Ганімед, а іншим Діоніз. За кухаря був Вулькан. Гори уквітчали всіх рожами й розмаїтими квітами, Грації курили пахощами, Музи співали звучними голосами, Аполлон заспівав у супроводі гітари, Венера під сю розкішну музику вивела гарний танок, достроюючися до музичної мелодії, нарешті Музи заспівали хором, Сатир затрубив у трубу, а молодий Пан загравав на сопілці.

Отак Психе по всіх правилах вступила в закон із Амором, а з їх передшлюбного зв'язку вродилася дочка, яку називаємо Розкішшою.

З М І С Т:

Стор.

Переднє слово Івана Франка 5

Амор і Психе

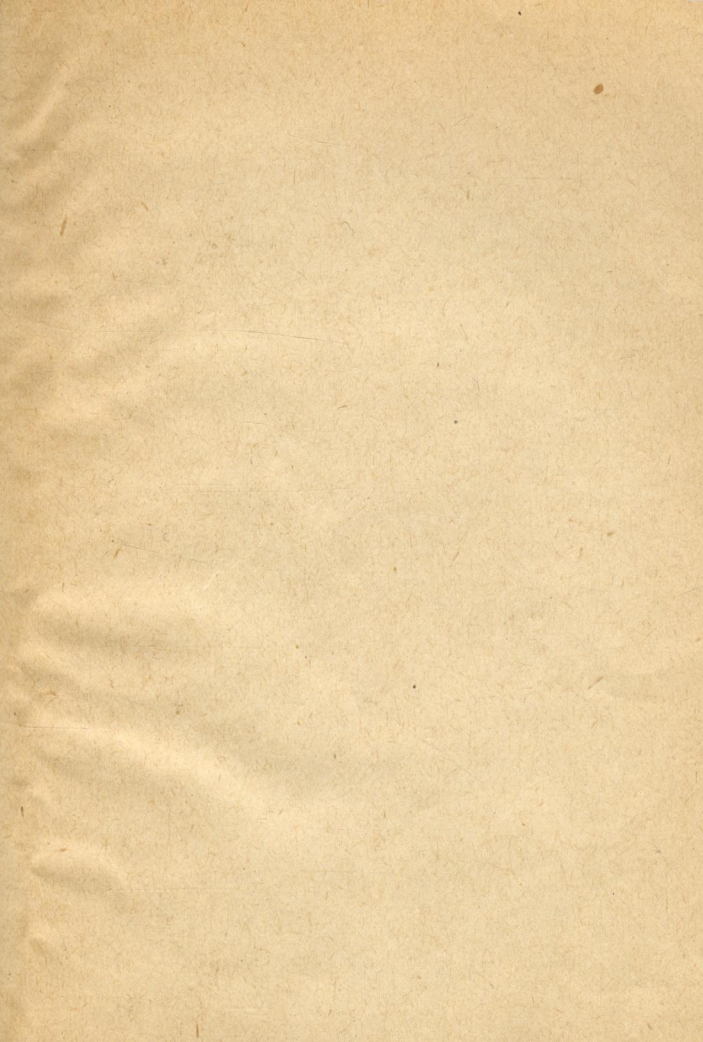
Часть перша 11

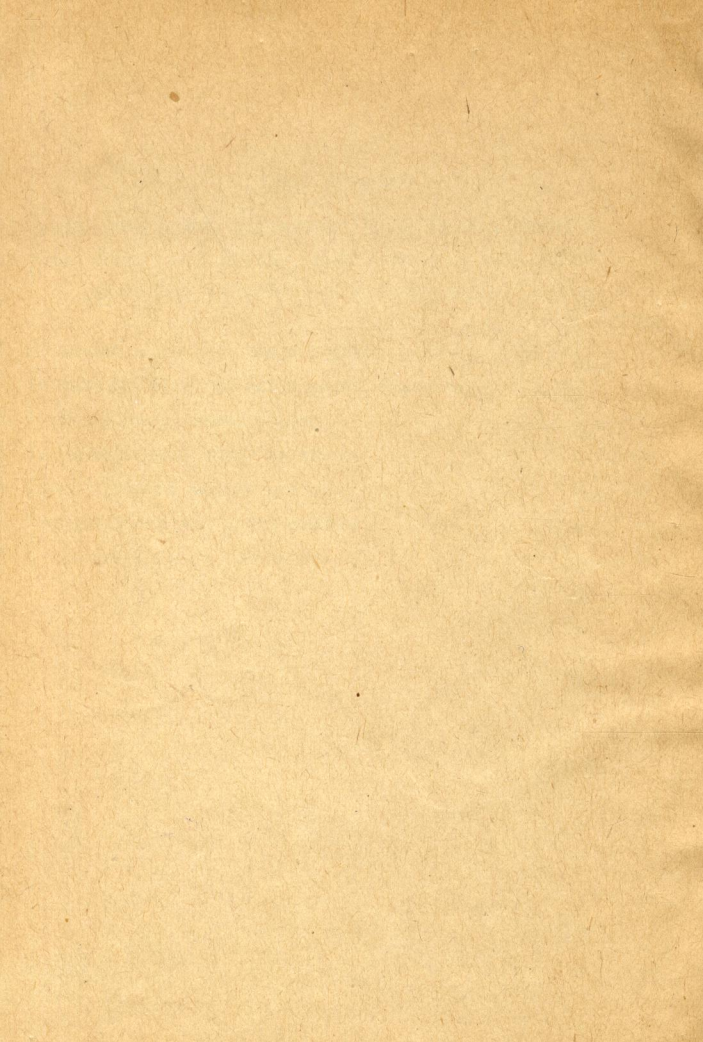
Часть друга 35

Спис малюнків

Малюнки німецького художника Павла Тумана взяті з книжки: Amor und Psyche, eine Dichtung von Robert Hamerling, illustriert von Paul Thumann, Leipzig.

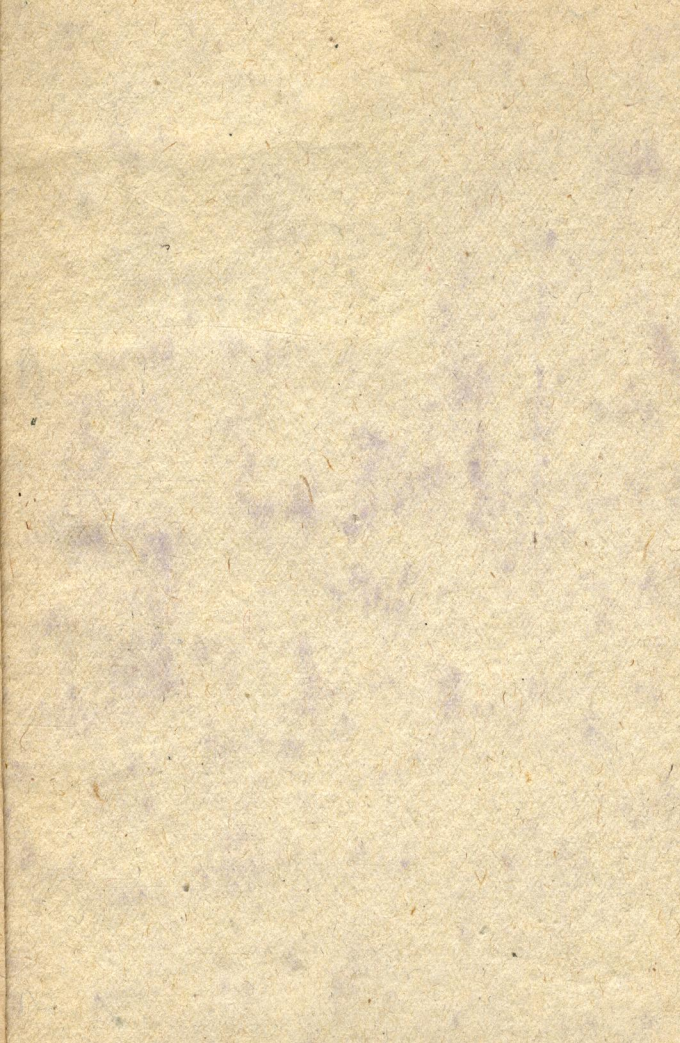
	стор.
1. Кидаючи перед нею вінці і цвіти	12
2. Опинилися біля неї всі морські божества	14
3. І звільна поніс понад обрив	18
4. Та коли перший промінь світла	33
5. Орел Юпітера явився раптово	51
6. Перевізникові дай другу монету	56
7. Старанно здіймив сон із неї	57

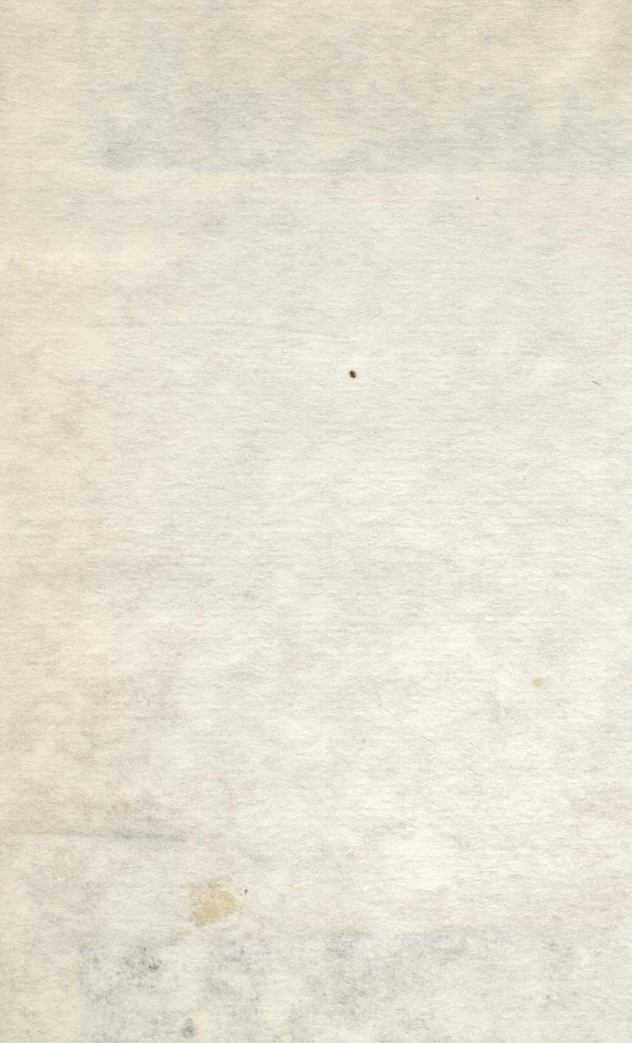

31.793

$\Phi \frac{\text{II}}{A-780}$

21.502

11-1-11
11-1-11

31.793

Ф II
A-780

